

Адабияттар:

1. Таишмиров Ж. Тоголок Молдонун чыгармачылыгындагы атеисттик мотивдер // Кыргыз поэзиясы тууралуу айрым ойлор. Ф.: 1975
2. Тоголок Молдо. Чыгармалар: 1 том. Ф.: 1954
3. Акындар чыгармачылыгынын тарыхынын очерктери. Ф.: 1988
4. Кыргыз адабиятынын тарыхы -1 том. Б.: 2004
5. "Кыргыз поэзиясынын антологиясы" Том.2. Б.: 2000

**ХҮСЕЙІН НИХАЛ АТСЫЗДЫҢ «BOZKURLARIN ÖLÜMÜ»
ШЫҒАРМАСЫНДАҒЫ ЕЖЕЛІГІ ТҮРКІЛЕРГЕ ТӘН ҰЛТТЫҚ КОЛОРИТ ПЕН
ТІЛДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕР**

Арипов А.А.

*Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ., Қазақстан
Шетел кафедрасы филологиясы және аударма ісі кафедрасының оқытушысы*

Хүсейін Нихаль Атсыздың «Bozkurlarin ölümü» атты көркем шығармасы түрік тілінен баска Түркі тілдеріне анығырақ айтқанда Әзірбайжан, өзбек, қырғыз тілдеріне аударылып басылып шықты. Заманында танымал шығыстанушы Әли Фадли Фазлиұлы да Атсыздың шығармаларын Қазақ тіліне аудару ісін бастағанды. Алайда өкінішке орай барша Түркі Әлемі үшін маңызы зор бұл шығарма Қазақ оқырмандарының арасында кең тарай қоймады. Түрік республикасының құрылу кезеңін өз көзімен көрген Хүсейін Нихал Атсыз арап, парсы тілдерімен қатар Түркі тарихы мен ежелгі Түркі тілдерінен де хабары бар мықты білгір маман болатұғын. Кім біледі мүмкін соған байланысты болғандықтан ба Атсыздың жоғарыда аты аталған шығармасында Көктүрік кезеңі өзіне тән шеберлігімен суреттелгенді. Атап кетерлік жайт бұл шығармада автордың арапша мен парсышадан енген кірме сөздерді мүмкіндігінше қолданбауға тырыскандығын байқауға болады. Сондай ақ бұл шығармада күніміздегі түрік тілінде қолданыста жоқ сөздерді де кездестіруге болады. Олардың бірсыпырасы да көшпелі өмір салтымен өткен ғасырдың орта шеніне қарай ғана қош айтысқан Қазақ Ұлтынан шыққан оқырмандарға жақын таныс та болып келеді. Мысалы "Çeriler et kızartıyorlardı. Ateşe varınca erlerden birisi diz vurarak yüzbaşıya bir çamçak kırmızı sundu". Бұл жердегі үзіндіде біз ескі Түркі салты туралы қысқаша бір ақпарат ала аламыз. Сондай ақ «Çeri» сөзінің қазіргі Түрік тілінде де, Қазақ тілінде де аса көп қолданыла бермейтіндігін, ал çamçak сөзінің де аталмыш екі тілде қазіргі кезде мүлдем қолданыста жоқтығын да айта кету керек. Қазақ әдебиетімен жақсы таныс адамдар бұл жердегі «шерік» сөзін бірден байқап та қояды. «Öyleyse bak bakalım, yüzbaşı neden bunlu?» Мына үзіндідегі «bunlu» сөзінің де қазіргі түрік тілінде "kederli" деген баламасы қолданылады. Ал Қазақ оқырманы үшін «мұнды» мағынасындағы бұл сөзді түсіну аса қиындыққа соқпайды. Қаламгердің бұл шығармасында осындай ескі сөздерді қолдану себептерінің бірі де сол ескі дәуірдің ерекшеліктерімен қатар, сол дәуірдегі Көктүрік мемлекетінің тілінің де қазіргі заманғы Түрік тілінен өзгеше болғандығын айқындауға тырыскандығын байқауға болады. Аталмыш шығарманың кейбір жерлерінде тіпті Қазақ оқырмандарының құлағы мен көздеріне өте жақын, таныс сөздерді де кездестіре аламыз. Мысалы: "Çuluk Kağan ağulanır uçmağa varmıştır", "Çuluk Kağanın inisi Bağatur Şad,ın buyruğu altında olan İşbara Alp onun ordusuna gidiyordu", "Bu gece kırmızlar içilmiyor, kızarmış etler, kurutlar yenilmiyordu", "Karangu gece ortalığa çöktü". Осы үзінділердегі "Uçmak", "İni", "Alp", "Karangu" сөздері де қазіргі Қазақ тілінде «Жұмақ» немесе «Ұшпақ», «Алып», «Іні», «Қараңғы» ретінде қолданылып келеді. Сондай ақ аталмыш шығармада Қазақ тіліндегі қолданыстағы «Ем», «Арық», «Есірмек», «Ие» немесе «Еге», «Тілмаш», «Азық», «Бұра», «Алдамақ», «Олжа», «Бай», «Кеңеспек» немесе «Кенесу», «Ерінбек», «Түс», «Бұқа», «Сүзбек» немесе «Сүзу», «Сінгі», «Қалып» («Қалыпмал») сөздер